

3100

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

DOTYCZY:

ELEWACJI PAŁACU KRÓLEWSKIEGO NA ŁOBZOWIE
UL. PODCHORAŻYCH 1 W KRAKOWIE.

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ: MGR ANTONI KAŁUŻNY

MGR BOŻENA BOBA-DYGA

PRACOWNIA KONSERWACJI
ZABYTKÓW I DZIEŁ SZTUKI
ANTONI KAŁUŻNY
31-154 Kraków, ul. Worcella 10/14
tel. (012) 292-62-08, 0605 420 598
REGON 350669723, NIP 676-116-08-61

mgr Bożena Boba-Dyga
artysta konserwator dzieł sztuki
dyplom ASP Kraków nr 4290
zaśw. PSOZ nr 7/98
tel. + 48 602 252 511

KRAKÓW 2006

ARCHIWUM MIEJSKIEGO
KONSERWATORA ZABYTKÓW

Nr inwentarza 3100/09
wpisano: 23.02.09

Uzgodniono pismem

nr KD-01.4071-87/06
z dnia 9.03.07

SPIS TREŚCI

I. IDENTYFIKACJA OBIEKTU.....	1
II. HISTORIA OBIEKTU.....	2
III. BUDOWA TECHNOLOGICZNA I STAN ZACHOWANIA OBIEKTU....	3
IV. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.....	6
V. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE.....	8

I. IDENTYFIKACJA OBIEKTU - / przed konserwacją /

a/ **rodzaj i tytuł obiektu** – dawny Pałac Królewski w Łobzowie
ul. Podchorążych 1 Kraków

- elewacja frontowa;
- elewacja skrzydła wschodniego

b/ **czas powstania;**

- faza IX lata 1854 – 1855 dotyczy obecnego wystroju elewacji pochodzącej z okresu przekształcenia pałacu w Instytut Kadetów
- faza X - po roku 1945 stopniowa degradacja
- faza XI – aktualnie trwająca adaptacja gmachu dla Politechniki Krakowskiej .

c/ **zakres prac konserwatorskich** po badaniach stratygraficznych oceniających stan zachowania obiektu obejmuje:

- rekonstrukcję cokołu przyziemia w kamieniu
- znaczną rekonstrukcję i częściową konserwację całego wystroju sztukatorskiego elewacji w zakresie architektonicznych detali tj. profilowanych opasek wokół okien, podokienników i gzymsów nadokiennych, profili obramiających płyciny prostokątne, kasetonów z motywem maswerków w supraportach nad oknami, fryzu arkadowego na krokosztynach, ozdobnych elementów konsol w zwieńczeniu
- konserwację kamienia naturalnego – elementów arkad wejściowych z wapienia, kamiennych elementów balustrad (słupki, profile) z piaskowca, baz i kapiteli konsol w zwieńczeniu z piaskowca, marmurowego ozdobnego elementu pod oknem
- ceramicznych płycin i rozet z wieloliściem w balustradzie tarasu

II. HISTORIA OBIEKTU

na podstawie danych z Dokumentacji Naukowo Historycznej opracowanej na zlecenie Z.R.Z.Z.K. z lat 1998 – 1999.

Obecny wystrój wszystkich elewacji gmachu pałacu, w zakresie detali architektonicznych; sztukatorskich, wypraw tynkarskich i elementów rzeźbiarskich, będących przedmiotem niniejszego programu prac konserwatorskich ukształtował się w wyniku wielu przekształceń przyjmując ostateczną formę w latach 1855 – 1945 r.

Chronologia przekształceń podzielona na zasadnicze fazy;

Faza 0 - kształtowanie terenu ok. 1286 r.

Faza I - budowa zamku (wieży) przez Kazimierza Wielkiego 1367 r.

Faza II - przekształcenia zespołu w XV i XVI w. (przed 1585 r.)

Faza III - ukształtowanie manierystycznego zespołu pałacowego
Stefana Batorego (1585 – 1587).

Faza IV - przekształcenia dokonane w 1594 r. staraniem Zygmunta III

Faza V - przekształcenie pałacu manierystycznego we wczesnobarokowy
Zygmunta III Wazy w latach 1602 – 1695 pod kierunkiem
architekta Jana Trevano .

Faza VI – przekształcenie architektury pałacu w latach 1642 – 1646
staraniem Władysława IV Wazy .

Faza VII – destrukcja pałacu, od dokonanej przez Szwedów
w 1655 r. do pocz. XIX w.

Faza VIII – remont skrzydła frontowego w 1824 r.

Faza IX – przekształcenie w Instytut Kadetów w 1854 – 1855 r.

Faza X – stopniowa degradacja zespołu po 1945 r .

Faza XI – trwająca aktualnie adaptacja gmachu dla Politechniki
Krakowskiej .

III. BUDOWA TECHNOLOGICZNA I STAN ZACHOWANIA OBIEKTU

Elewacje – tynki, detale sztukatorskie, balkony i portal – kamieniarka

Wątek murowy i Tynki

Mury budynku wykonane są z cegły ceramicznej, silnie rozluźnione, w bardzo wielu miejscach gęsto spękane. Szerokie spękania pionowe przechodzące nawet przez całą wysokość kondygnacji wraz z nadprożami i parapetami okiennymi. Idące miejscami ukośnie po spoinach, a miejscami pęknięte i rozsunięte są cegły wymagające najprawdopodobniej iniekcyjnego zespolenia, być może ankrowania – szycia, a nawet opasek z włókna węglowego. Spoinowanie i tynki wykonane na bazie zapraw mineralnych o składzie wapienno – piaskowym być może z dodatkiem hydraulicznym.

Powierzchnia tynków posiada warstwę wyrównawczą starannie dopracowaną o drobniejszej frakcji wypełniacza - piasek rzeczny płukany, do warstwy wykończeniowej dodawane były najprawdopodobniej środki uszlachetniające takie jak mączka marmurowa, wapno lasowane i cementy portlandzkie – zwłaszcza przy detalach sztukatorskich - profilach ciągnionych.

Cała powierzchnia tynku pokryta grubą warstwą nakropem cementowym, który uszczelniając powierzchnie i uniemożliwiając „oddychanie” ściany doprowadził do całkowitej degradacji zaprawy. Tynk historyczny jest całkowicie spiaszczony! W wielu miejscach łatany, silnie spękany na skutek

przeniesienia spękań muru oraz odspojenia od podłoża. Spękanie również są poprzecznie profile ciągnione.

Sztukaterie

Detale architektoniczne o charakterze rzeźbiarskim przestrzennym np. kasetony z rozetami w supraportach okiennych wykonywane były z formowanej metodą odlewu ceramiki montowane na elewacji i malowane.

Sztukaterie profili ciągnionych (opaski okienne, nadproża, parapety, obramienia płycin supraport pod kasetony, arkadki z konsolkami itp.) wykonywane były metodą ciągnioną z wzornika na wózku bezpośrednio na murze. Gzymsy i arkadki miały formę przestrzenną ułożoną z cegieł, na której wyciągano powierzchnie dekoracji w zaprawie, przed ostatecznym malowaniem były wzmacniane powierzchniowo prawdopodobnie przez impregnację dyspersją wapienno – pokostową.

Powierzchnia detali sztukatorskich podlegała ciągłym nawarstwieniom i zniszczeniom przy kolejnych remontach. Drobne ubytki i spękania nie były uzupełniane fachowo, nie były również usuwane nawarstwienia co doprowadzało do utraty ostrości formy rzeźbiarskiej. Ponadto masa sztukatorska narażona była bezpośrednio na szkodliwe działanie czynników atmosferycznych takich jak: kwaśne deszcze co powoduje rozkład chemiczny, a zatem utratę wytrzymałości mechanicznej, oraz wody opadowej co w warunkach zimowych doprowadziło do rozwarstwień, silnych spękań strukturalnych materiału. Kolejne remonty i wadliwie wykonywane prace malarskie na elewacji doprowadziły do zacierania formy ornamentyki, co spowodowało utratę pierwotnej estetyki wystroju elewacji. W szczególności cała powierzchnia została pokryta uszczelniającą, nieparoprzepuszczalną warstwą nakropu cementowego, który nie tylko zniekształcił rysunek dekoracji, ale spowodował rozkład strukturalny

pierwotnych zapraw na skutek braku „oddychania” ściany. Miejscami najprawdopodobniej na skutek nieszczelności rynien i rur spustowych partie sztukaterii uległy całkowitej degradacji i występują rozległe ubytki do samej cegły.

Taras, arkada, konsole na szczycie budynku

Detale wykonane z kamienia naturalnego i ceramiki, wbudowane są w środkowej części elewacji frontowej.

Taras występuje na I piętrze; Obrazowanie płyty, gzymsy, filarki oraz nakrywa wykonane są z piaskowca drobnoziarnistego, obrobionego na gładko. W balustradzie wmontowane są rozety z płycinowymi filarkami z ceramiki niskopalonej (jasnoróżowej) oraz gzyms z kasetonami z ceramiki czerwonej (podobnej do cegły wiśniówki). Detal ceramiczny jest w stanie fatalnym. Nakrop cementowy przylgnał ściśle do powierzchni, a struktura ceramiki jest zlasowana, wewnątrz rozwarstwiona i osypująca się. Nie ma nawet w większości możliwości nieniszczącego usunięcia nakropu. Rozety rozpadają się na kawałki i na proch.

W części parteru występuje portal, który składa się z prostych węgarów i półkolistego zwieńczenia o boniowanej archiwolcie. Portal wykonany jest z wapienia, drobnoziarnistego o barwie jasnej, powierzchnia lica portalu prawdopodobnie była opracowana na gładko obecnie zwietrzała. Spoiny między poszczególnymi ciosami kamiennymi wykonane są z zaprawy mineralnej wapienno - piaskowej.

Stan zachowania kamieniarki zarówno balustrady tarasu jak i arkady jest fatalny. Pod nakropem cementowym, którym pokryta była cała powierzchnia, kamień jest spudrowany, utracił w bardzo znacznym stopniu spójność jest łuskowato rozwarstwiony, spękany, pod względem mechanicznym występują natomiast liczne drobne ubytki zwłaszcza na krawędziach gzymsów

ta i
następne
str.

ciosów kamiennych. Cała powierzchnia kamieniarki posiada liczne nawarstwienia, miejscami fałszywą patynę, zacierki cementowo – wapienne, łaty i kity cementowe, znaczne na głębokość i rozległe powierzchniowe ubytki na skutek zwietrzenia i destrukcji strukturalnej wywołanej zasoleniem i brakiem „oddychania” spowodowane nakropem cementowym. Nawarstwienia zniekształcają rysunek formy rzeźbiarskiej. Występują przebarwienia, zacieki i wysolenia powstałe w wyniku szkodliwego działania atmosfery miejskiej, wody deszczowej opadowej i wadliwych ofasowań blacharskich.

Cokół kamienny

Cokół jest prawie całkowicie zdegradowany strukturalnie.

IV . WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Analizując aktualną sytuację obiektu i stan jego zachowania należy przyjąć harmonogram prac konserwatorskich równoległe z pracami renowacyjno – budowlanymi. Dotyczy to całego wystroju elewacji – tynków, elementów sztukatorskich, ceramicznych i kamieniarki. Celem takiego działania będzie wyeliminowanie i ograniczenie przyczyn zniszczeń zabytkowej substancji obiektu, oraz przywrócenie mu pierwotnego – z okresu przebudowy w 1854-1855, a jednocześnie możliwego do osiągnięcia wyglądu estetycznego. Prace konserwatorskie będą obejmować zabiegi o charakterze technicznym i estetyczno – plastycznym.

W zakres konserwacji będą wchodzić następujące zabiegi:

Z uwagi na bardzo zły stan zachowania, praktycznie całkowity destrukcyjny stan zapraw oraz spękania muru konieczne jest skucie całości tynków wraz z profilami ciągnionymi z pozostawieniem niewielkich „strzępi” (w miejscach gdzie jest to możliwe ze względu na stan zachowania) dla

wykonania z natury wzorników do odtworzenia kształtu profili oraz dostosowania się do pierwotnej grubości tynku.

Po skuciu tynków należy dokładnie zinwentaryzować spękania, a następnie bezwzględnie zawiadzić konsultanta konstruktora w celu rozwiązania tego problemu i zgodnie z jego zaleceniami wykonać wzmocnienia konstrukcyjne muru w związku ze spękaniem.

Po wykonaniu zaleconych przez konstruktora zabiegów wzmacniających zakłada się wykonanie rekonstrukcji elewacji zarówno tynków jak i dekoracyjnych elementów w technologii Baumit-Bayosan.

Względem elementów kamiennych przyjęto założenie ochrony substancji oryginalnej. Elementy kamienne arkady z wapienia, tarasu i konsol w zwieńczeniu z piaskowca należy odsłonić spod warstwy nakropu, wzmocnić strukturalnie, a następnie uzupełniać w technologii Remmersa a po uzupełnieniu hydrofobizować.

Cokół po usunięciu zmurszeliny zrekonstruować w naturalnym kamieniu – piaskowcu.

Ceramikę z uwagi na całkowity destrukcję należy wymienić na odlewy w technologii Baumit-Bayosan z zachowaniem świadka najlepiej zachowanej pierwotnej rozety.

Marmurowy element z herbem wymontować z elewacji i przenieść do wnętrza pałacu we wskazane przez użytkownika i komisję konserwatorską miejsce.

V. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

- Skucie zdegradowanych tynków i profili sztukatorskich z zachowaniem dostatecznie dobrze zachowanych fragmentów ozdobnego wystroju.
- Zachowane relikty sztukaterii należy oczyścić z nakropu (wybrać należy te miejsca gdzie nakrop jest usuwalny i gdzie profil jest na tyle mało odspojony, iż można go bezpiecznie utrwalić na podłożu), usunąć historyczne reprofilacje i łaty/kity, zacierki zniekształcające pierwotną formę, a następnie podkleić opaską z zaprawy, poprzeczne spękania wyżyłować i wypełnić masą amortyzującą np. rissfiller, oraz wzmocnić strukturalnie impregnacja przez powlekanie preparatem silikonowym rozpuszczalnikowym Grundex + Divers firmy STO. Tak przygotowany profil zostanie pociągnięty na powierzchni cieniutką warstwą scalającą z profilem zrekonstruowanym Stuccomono fein firmy Baunit-Bayosan.
- Oczyszczenie spoin muru ze zmurszałej zaprawy.
- Wykonanie zaleconych przez konstruktora wzmocnień przez specjalistyczną firmę.
- Wykonanie nowych tynków warstwowych w technologii Baunit-Bayosan z wyprawy wapiennej RK 17 oraz tynków renowacyjnych solochłonnych w pasach nadgzymsowych ok. 50cm wysokości.
- Wykonanie rekonstrukcji profili metodą ciagnioną z wzorników z blachy wyciętych wg odsłoniętego oryginału osadzanych na sankach drewnianych w miarę możliwości bezpośrednio na murze ewentualnie dopuszczalne jest wyciąganie profili z zaprawy Stuccomono firmy Baunit-Bayosan ze zbrojeniem z siatki z włókna szklanego na stole i montaż na tynku.
- Szpachlowanie tynków szpachlówką mineralną wapienną firmy Baunit-Bayosan.

- Gruntowanie i malowanie całości elewacji na kolor pierwotny odsłonięty w odkrywkach – piaskowy farbą silikatowo - silikonową. Do zatwierdzenia w formie próbek na komisji konserwatorskiej.
- Czelowanie modelu, wykonanie formy silikonowej na płaszczu i odlewy imitacji ceramiki do balustrady i supraport z zaprawy mineralnej Succoguss firmy Baunit-Bayosan. Koloryzacja laserunkiem na powierzchni imitacji ceramiki. Hydrofobizacja preparatem silikonowym Silikon B firmy KABE.
- Konserwacja najlepiej zachowanej rozety która jednocześnie służy za model – po usunięciu nakropu, wzmocnienie strukturalne hydrofilnym preparatem krzemoorganicznym Funcosil firmy Remmers, wykonanie kitów mineralnych na pajęczkach nierdzewnych, laserunek scalający na powierzchni i hydrofobizacja preparatem krzemoorganicznym Silikon B firmy KABE.
- Kamień po całkowitym odsłonięciu mechanicznym – (skuciu) spod nakropu oraz usunięcie wadliwych spoin cementowych i kitów na bazie szarego cementu metodą mechaniczną. Usunięcie zacieków metodą mechaniczno – chemiczną przy zastosowaniu 10% roztworu wodnego kwaśnego węglanu amonu - /okłady ligninowe /. Neutralizacja wodą. Należy jeśli zajdzie taka potrzeba odsolić kamień przez swobodną migrację do rozszerzonego środowiska w formie okładów z ligniny i wody demineralizowanej, ale przede wszystkim wzmocnić strukturalnie hydrofilnie poprzez nasączenie – impregnację Funcosilem firmy Remmers, następnie wykonać uzupełnienia formy rzeźbiarskiej masą mineralną i wyprowadzić powierzchnie w barwionym kicie Restauriermoertel firmy Remmers. PO wykonaniu uzupełnień wykonać scalenie kolorystyczne w formie laserunku i zahydrofobizować powierzchnię preparatem silikonowym Silikon B firmy KABE.

Kamieniarka – cokół

Po skuciu zmurszelib^my wykonanie rekonstrukcji cokołu z płyt kamienia naturalnego – piaskowca montowanych na kotwach nierdzewnych i zalewce mineralnej mrozoodpornej.

- Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej powykonawczej.

Opracował zespół prowadzący prace na elewacji frontowej:

mgr Antoni Kałużny

PRACOWNIA KONSERWACJI
ZABYTKÓW I DZIEŁ SZTUKI
ANTONI KAŁUŻNY
31-154 Kraków, ul. Worcella 10/14
tel. (012) 292-62-08, 0605 420 598
REGON 350669723. NIP 676-116-08-61

mgr Bożena Boba – Dyga

mgr Bożena Boba-Dyga
artysta konserwator dzieł sztuki
dyplom ASP Kraków nr 4290
zaśw. PSOZ nr 7/98
tel. + 48 602 252 511

Prace na elewacji tylnej wg tegoż programu nadzoruje konserwator dzieł sztuki Pan Janusz Szczurek

Uzgodniono pismem
nr KD-01.4077-87 /CG
z dnia 9.03.07